YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

1 päivänä maaliskuuta 2005 *

Asiassa C-281/02,

jossa on kyse tuomioistuimen toimivaltaa sekä tuomioiden täytäntöönpanoa yksityisoikeuden alalla koskevan 27 päivänä syyskuuta 1968 allekirjoitetun yleissopimuksen tulkitsemisesta yhteisöjen tuomioistuimessa 3 päivänä kesäkuuta 1971 tehtyyn pöytäkirjaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Court of Appeal (England and Wales), Civil Division (Yhdistynyt kuningaskunta) on esittänyt 5.7.2002 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 31.7.2002, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Andrew Owusu

vastaan

N. B. Jackson, toiminimellä Villa Holidays Bal-Inn Villas,

Mammee Bay Resorts Ltd,

Mammee Bay Club Ltd,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

The Enchanted Garden Resorts & Spa Ltd,

Consulting Services Ltd ja

Town & Country Resorts Ltd,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: ensimmäisen jaoston puheenjohtaja P. Jann, joka hoitaa presidentin tehtäviä, jaostojen puheenjohtajat C. W. A. Timmermans ja A. Rosas sekä tuomarit C. Gulmann, J.-P. Puissochet, R. Schintgen (esittelevä tuomari), N. Colneric, S. von Bahr ja J. N. Cunha Rodrigues,

julkisasiamies: P. Léger,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 4.5.2004 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Andrew Owusu, edustajinaan R. Plender, QC, ja barrister P. Mead,

— N. B. Jackson, edustajinaan solicitor B. Doherty ja solicitor C. Thomann,

— Mammee Bay Club Ltd, The Enchanted Garden Resorts & Spa Ltd ja Town & Country Resorts Ltd, edustajinaan solicitor P. Sherrington, solicitor S. Armstrong ja solicitor L. Lamb,

— Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään K. Manji, avustajanaan D. Lloyd-Jones, QC,

— Saksan hallitus, asiamiehenään R. Wagner,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään A.-M. Rouchaud-Joët ja M. Wilderspin,

kuultuaan julkisasiamiehen 14.12.2004 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27 päivänä syyskuuta 1968 tehdyn yleissopimuksen (EYVL 1972, L 299, s. 32) 2 artiklan tulkintaa, sellaisena kuin tämä yleissopimus on muutettuna Tanskan kuningaskunnan, Irlannin sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä kyseiseen yleissopimukseen 9 päivänä lokakuuta 1978 tehdyllä yleissopimuksella (EYVL L 304, s. 1 ja muutettuna s. 77), Helleenien tasavallan liittymisestä kyseiseen yleis-

sopimukseen 25 päivänä lokakuuta 1982 tehdyllä yleissopimuksella (EYVL L 388, s. 1) ja Espanjan kuningaskunnan ja Portugalin tasavallan liittymisestä kyseiseen yleissopimukseen 26 päivänä toukokuuta 1989 tehdyllä yleissopimuksella (EYVL L 285, s. 1; jäljempänä Brysselin yleissopimus).

2 Tämä ennakkoratkaisupyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat yhtäältä Andrew Owusu ja toisaalta N. B. Jackson, joka käyttää toiminimeä Villa Holidays Bal-Inn Villas, sekä usea Jamaikan oikeuden mukaan perustettu yhtiö ja joka koskee Owusulle Jamaikalla tapahtunutta henkilövahinkoa.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Brysselin yleissopimus

3 Brysselin yleissopimuksen johdanto-osan mukaan sen tavoitteena on EY 293 artiklan mukaisesti helpottaa tuomioistuinten päätösten vastavuoroista tunnustamista ja täytäntöönpanoa sekä vahvistaa yhteisössä sinne sijoittautuneiden henkilöiden oikeussuojaa. Johdanto-osassa todetaan myös, että tätä varten on välttämätöntä määritellä sopimusvaltioiden tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta.

4 Toimivaltaa koskevat määräykset ovat Brysselin yleissopimuksen II osastossa. Tämän yleissopimuksen 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Kanne sitä vastaan, jolla on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, nostetaan hänen kansalaisuudestaan riippumatta tuon valtion tuomioistuimissa, jollei tämän yleissopimuksen määräyksistä muuta johdu.

Henkilöön, joka ei ole sen valtion kansalainen, jossa hänellä on kotipaikka, sovelletaan samoja tuomioistuimen toimivaltaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä kuin tuon valtion omiin kansalaisiin."

5 Tämän yleissopimuksen 5 artiklan 1 ja 3 kohdassa määrätään kuitenkin, että henkilöä vastaan voidaan nostaa kanne toisessa sopimusvaltiossa sopimusta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa kanteessa tarkoitettu velvoite on täytetty tai täytettävä, ja sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä vahingon aiheuttanut teko sattui.

6 Brysselin yleissopimuksella pyritään lisäksi estämään ristiriitaiset päätökset. Vireilläoloa koskevassa 21 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Jos eri sopimusvaltioiden tuomioistuimissa nostetaan samojen asianosaisten välillä samaa asiaa koskevia kanteita, muiden tuomioistuinten kuin sen, jossa kanne on ensin nostettu, on omasta aloitteestaan keskeytettävä asian käsittely, kunnes on ratkaistu, että tuomioistuin, jossa kanne on ensin nostettu, on toimivaltainen.

Kun on ratkaistu, että se tuomioistuin, jossa kanne on ensin nostettu, on toimivaltainen, tulee muiden tuomioistuinten tuon tuomioistuimen toimivallan vuoksi jättää asia tutkimatta."

7 Tämän yleissopimuksen 22 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Jos eri sopimusvaltioiden tuomioistuimissa nostetut kanteet liittyvät toisiinsa, tuomioistuin, jossa kanne on myöhemmin nostettu, voi niin kauan, kuin molemmat kanteet ovat vireillä ensimmäisessä oikeusasteessa, keskeyttää asian käsittelyn.

Tuomioistuin, jossa kanne on nostettu myöhemmin, voi asianosaisen pyynnöstä myös jättää asian tutkimatta, jos toisiinsa liittyvien kanteiden käsittelyn yhdistäminen sanotun tuomioistuimen lain mukaan on sallittua ja se tuomioistuin, jossa kanne on ensin nostettu, on toimivaltainen tutkimaan molemmat kanteet.

Tätä artiklaa sovellettaessa katsotaan kanteiden liittyvän toisiinsa silloin, kun niiden välillä on niin läheinen yhteys, että kanteiden käsitteleminen ja ratkaiseminen yhdessä näyttää tarpeelliselta, jotta vältetään se, että kanteiden käsitteleminen eri oikeudenkäynneissä johtaisi ristiriitaisiin tuomioihin."

Kansallinen oikeus

8 Englannin oikeudessa tunnetulla forum non conveniens -väitteellä tarkoitetaan sitä, että kansallinen tuomioistuin voi päättää olla käyttämättä toimivaltaansa sillä perusteella, että toisessa valtiossa sijaitseva niin ikään toimivaltainen tuomioistuin on oikeudenkäyntiasian ratkaisemiseen objektiivisesti tarkoituksenmukaisempi oikeuspaikka eli riita voidaan siinä ratkaista asianmukaisemmin kaikkien asianosaisten intressit ja lainkäytön vaatimukset huomioon ottaen (House of Lords, tuomio vuonna 1986 asiassa Spiliada Maritime Corporation v. Cansulex Ltd, 1987, AC 460, erit. s. 476).

9 Jos englantilainen tuomioistuin päättää olla käyttämättä toimivaltaansa forum non conveniens -väitteen perusteella, se lykkää asian käsittelyä, joten näin väliaikaisesti lykättyä oikeudenkäyntiä voidaan jatkaa, jos myöhemmin ilmenee esimerkiksi, että ulkomainen tuomioistuin ei ole toimivaltainen käsittelemään oikeudenkäyntiasiaa tai että kantajalla ei tosiasiallisesti ole oikeutta saada asiaansa käsitellyksi kyseisessä tuomioistuimessa.

Kansallisessa tuomioistuimessa vireillä oleva asia ja ennakkoratkaisukysymykset

10 Andrew Owusu, joka on Yhdistyneen kuningaskunnan kansalainen ja jolla on siellä kotipaikka, joutui 10.10.1997 erittäin vakavaan onnettomuuteen lomallaan Jamaikalla. Sukeltaessaan meressä paikassa, jossa vesi ulottui hänen vyötäisilleen, hän osui vedenpinnan alapuolella olevaan hiekkasärkkään ja hänen viides kaulanikamansa murtui, minkä takia hän sai neliraajahalvauksen.

11 Tämän onnettomuuden takia Owusu nosti Yhdistyneessä kuningaskunnassa sopimussuhteeseen perustuvaa vahingonkorvausta koskevan kanteen Jacksonia vastaan, jolla myös on kotipaikka tässä valtiossa. Jackson oli vuokrannut Owusulle Mammee Baylla (Jamaika) sijaitsevan lomahuvilan. Owusun mukaan sopimuksessa määrättiin, että hänellä oli käytössään yksityinen uimaranta, mikä implisiittisesti merkitsi, että uimaranta on kohtuullisen turvallinen tai että siellä ei ole vaaroja, joita ei voi havaita.

12 Owusu nosti Yhdistyneessä kuningaskunnassa myös sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevan kanteen useita jamaikalaisia yhtiöitä vastaan, jotka ovat Mammee Bay Club Ltd (jäljempänä pääasian kolmas vastaaja), joka oli antanut pääasian kantajalle oikeuden käyttää tätä rantaa ilmaiseksi, The Enchanted Garden Resorts & Spa Ltd (jäljempänä pääasian neljäs vastaaja), jolla on lomakeskus lähellä Mammee Bayta ja jonka asiakkailla myös oli oikeus käyttää tätä rantaa, sekä Town & Country Resorts Ltd (jäljempänä pääasian kuudes vastaaja), jolla on suuri hotelli tämän rannan vieressä ja jolle on myönnetty lupa käyttää rantaa sillä edellytyksellä, että se vastaa rannan hallinnoinnista, kunnossapidosta ja valvonnasta.

13 Asiakirja-aineistosta ilmenee, että toinen englantilainen lomailija oli kaksi vuotta aiemmin ollut vastaavassa onnettomuudessa, jonka seurauksena hänkin oli saanut

neliraajahalvauksen. Jamaikalaisia vastaajia vastaan nostettu sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskeva kanne perustuu paitsi siihen, että vastaajat eivät varoittaneet uimareita vedenalaisten hiekkasärkkien aiheuttamasta vaarasta, myös siihen, että nämä eivät olleet ottaneet vakavasti aiempaa onnettomuutta.

14 Oikeudenkäynti alkoi High Court (England & Wales) Civil Divisionin Sheffield District Registryn (Yhdistynyt kuningaskunta) 6.10.2000 antamalla haasteella. Tämä haaste annettiin Jacksonille tiedoksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa; pääasian kantaja sai 12.12.2000 luvan haastaa muut vastaajat Jamaikalla. Pääasian kolmas, neljäs ja kuudes vastaaja haastettiin, mutta ei Mammee Bay Resorts Ltd:tä eikä Consulting Services Ltd:tä.

15 Jackson sekä pääasian kolmas, neljäs ja kuudes vastaaja esittivät oikeudenkäyntiväitteen, jonka mukaan kyseinen tuomioistuin ei ole toimivaltainen käsittelemään heitä vastaan nostettua kannetta. Väitteensä tueksi he esittivät, että asialla on läheisempi liittymä Jamaikaan ja että tämän valtion tuomioistuin on toimivaltainen oikeuspaikka, jossa asia voidaan ratkaista asianmukaisemmin kaikkien asianosaisten ja hyvän lainkäytön kannalta.

16 Sheffieldin (Yhdistynyt kuningaskunta) Deputy High Court Judge totesi 16.10.2001 tekemässään päätöksessä, että asiassa C-412/98, Group Josi, 13.7.2000 annetusta tuomiosta (Kok. 2000, s. I-5925, 59–61 kohta) ilmenee, että Brysselin yleissopimuksen toimivaltamääräyksiä sovelletaan lähtökohtaisesti silloin, kun vastaajalla on kotipaikka sopimusvaltiossa, ja että tätä yleissopimusta sovelletaan kaikkiin riita-asioihin, joissa vastaajan kotipaikka on sopimusvaltiossa ja kantajan kotipaikka on kolmannessa valtiossa. Tässä tilanteessa on hänen mukaansa pidettävä virheellisenä Court of Appealin (Yhdistynyt kuningaskunta) vuonna 1992 asiassa In re Harrods (Buenos Aires) Ltd (1992 Ch 72) tekemää päätöstä, jonka mukaan englantilaiset

tuomioistuimet voivat forum non conveniens -väitteen perusteella todeta, että ne eivät käytä niille Brysselin yleissopimuksen 2 artiklan mukaan kuuluvaa toimivaltaa.

17 Deputy High Court Judge katsoi, että hänellä ei ole 3.6.1971 tehdyn pöytäkirjan 2 artiklan mukaan toimivaltaa itse esittää ennakkoratkaisukysymystä yhteisöjen tuomioistuimelle tämän seikan selventämiseksi, ja hän totesi edellä mainitussa asiassa Group Josi annetussa tuomiossa todettujen periaatteiden perusteella, että hän ei voinut lykätä asian käsittelyä Jacksonin osalta, koska tämän kotipaikka on sopimusvaltiossa.

18 Sama tuomari katsoi, että huolimatta muita vastaajia vastaan nostetun kanteen liittymästä Jamaikaan hän ei voinut lykätä asian käsittelyä heidänkään osaltaan, koska Brysselin yleissopimuksen mukaan hän ei voi lykätä Jacksonia vastaan nostetun kanteen käsittelyä. Muussa tapauksessa on vaara, että kahden valtion tuomioistuimet tekevät päätöksen samoista tosiseikoista samanlaisen tai samankaltaisen näytön perusteella ja päätyvät ristiriitaisiin ratkaisuihin. Asiaa ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt tuomari päätteli siis, että Yhdistynyt kuningaskunta, ei Jamaika, on valtio, jonka tuomioistuin voi tarkoituksenmukaisesti käsitellä asian, ja hylkäsi toimivaltaa koskevan oikeudenkäyntiväitteen.

19 Jackson sekä kolmas, neljäs ja kuudes vastaaja hakivat muutosta tähän päätökseen. Court of Appeal (England & Wales), Civil Division toteaa, että riita-asian voivat lähtökohtaisesti käsitellä sopimusvaltion ja kolmannen valtion tuomioistuimet. Jos Brysselin yleissopimuksen 2 artikla on pakottava tässäkin tilanteessa, Jackson on haastettava Yhdistyneessä kuningaskunnassa kotipaikkansa tuomioistuimiin eikä pääasian kantaja voi haastaa häntä Brysselin yleissopimuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti Jamaikalla, jossa vahingon aiheuttanut teko sattui, koska tämä valtio ei ole sopimusvaltio. Brysselin yleissopimuksen 2 artiklassa määrätystä säännöstä ei siis voida poiketa, koska tässä yleissopimuksessa ei ole tältä osin nimenomaista

poikkeusta. Kansallisen tuomioistuimen mukaan yhteisöjen tuomioistuin ei ole koskaan antanut tuomiota forum non conveniens -väitteen soveltamisesta siten, että kolmannen valtion tuomioistuinten todetaan olevan toimivaltaisia, vaikka yhdellä vastaajista on kotipaikka sopimusvaltiossa.

20 Pääasian kantajan mukaan Brysselin yleissopimuksen 2 artikla on pakottava, joten englantilainen tuomioistuin ei voi lykätä asian käsittelyä Yhdistyneessä kuningaskunnassa sellaisen vastaajan osalta, jonka kotipaikka on tässä valtiossa, vaikka tämä tuomioistuin katsoo, että kolmannessa valtiossa sijaitseva tuomioistuin on tarkoituksenmukaisempi.

21 Kansallinen tuomioistuin toteaa, että jos tämä näkemys on oikea, sillä saattaa olla merkittäviä seurauksia tietyissä tilanteissa, jotka koskevat yksinomaista toimivaltaa tai vireilläolovaikutusta. Se lisää, että Englannissa annettava riita-asian pääasiaratkaisu, joka aiottaisiin täytäntöönpanna Jamaikalla erityisesti jamaikalaisten vastaajien osalta, voisi olla ristiriidassa joidenkin tässä maassa voimassa olevien ulkomaisten tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevien säännösten kanssa.

22 Tässä tilanteessa Court of Appeal (England & Wales), Civil Division päätti lykätä asian käsittelyä esittääkseen yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko — — Brysselin yleissopimuksen kanssa ristiriidassa se, että kantajan väittäessä tuomioistuimen toimivallan perustuvan yleissopimuksen 2 artiklaan sopimusvaltion tuomioistuin käyttää sille kansallisen oikeuden mukaan

kuuluvaa harkintavaltaa ja päättää sopimukseen kuulumattoman valtion tuomioistuinten hyväksi olla käsittelemättä kannetta, joka on nostettu henkilöä vastaan, jolla on kotipaikka kyseisessä sopimusvaltiossa,

a) jos kyseessä ei ole minkään muun vuonna 1968 allekirjoitetun yleissopimuksen sopimusvaltion tuomioistuimen toimivalta

b) jos asialla ei ole mitään muuta liittymää mihinkään muuhun sopimusvaltioon?

2) Mikäli vastaus ensimmäisen kysymyksen a) tai b) kohtaan on myöntävä, koskeeko se kaikkia tilanteita vai ainoastaan joitakin, ja jos näin on, niin mitä tilanteita?"

Ennakkoratkaisukysymykset

Ensimmäinen kysymys

23 Jotta ensimmäiseen kysymykseen voidaan vastata, on ensin ratkaistava, voidaanko Brysselin yleissopimuksen 2 artiklaa soveltaa kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa kyseessä olevan kaltaiseen tilanteeseen eli silloin, kun kantajalla ja yhdellä vastaajista on kotipaikka samassa sopimusvaltiossa ja kun heidän välisensä oikeusriita tämän valtion tuomioistuimissa liittyy tietyiltä osin kolmanteen valtioon mutta ei toiseen sopimusvaltioon. Ainoastaan, jos tähän kysymykseen vastataan myöntävästi, kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa kyseessä olevassa tilanteessa on pohdittava, onko Brysselin yleissopimuksen vastaista, että sopimusvaltion tuomioistuin hyväksyy forum non conveniens -väitteen tilanteessa, jossa se voi perustaa toimivaltansa tämän yleissopimuksen 2 artiklaan siksi, että vastaajan kotipaikka on kyseisessä valtiossa.

Brysselin yleissopimuksen 2 artiklan soveltaminen

24 Brysselin yleissopimuksen 2 artiklan sanamuodon perusteella ei voida mitenkään päätellä, että siinä määrättyä yleistä toimivaltasääntöä, joka perustuu yksinomaan siihen, että vastaajalla on kotipaikka sopimusvaltiossa, sovelletaan sillä edellytyksellä, että kyse on useaan sopimusvaltioon liittyvästä oikeussuhteesta.

25 Brysselin yleissopimuksen toimivaltamääräysten soveltaminen tosin edellyttää, että asia ei ole pelkästään sopimusvaltion sisäinen, kuten ilmenee tätä yleissopimusta koskevasta Jenardin selvityksestä (EYVL 1979, C 59, s. 1 ja 8).

26 Brysselin yleissopimuksen 2 artiklan sovellettavuuden edellyttämän oikeussuhteen kansainvälisen luonteen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse perustua siihen, että oikeusriidan aineellisten seikkojen tai sen asianosaisten kotipaikkojen perusteella se liittyy useaan sopimusvaltioon. Kyseessä olevaa oikeussuhdetta voidaan pitää luonteeltaan kansainvälisenä myös siksi, että se liittyy sopimusvaltioon ja kolmanteen valtioon esimerkiksi, koska kantajalla ja yhdellä vastaajalla on kotipaikka sopimusvaltiossa ja riidanalaiset tosiseikat ovat tapahtuneet kolmannessa valtiossa. Tällaisen tilanteen takia sopimusvaltiossa saattaa syntyä tuomioistuinten kansainvälisen toimivallan määrittelyä koskevia kysymyksiä, kuten kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa on tapahtunut, ja juuri tämä määrittely on yksi Brysselin yleissopimuksen tavoitteista, kuten sen johdanto-osan kolmannesta kappaleesta ilmenee.

27 Yhteisöjen tuomioistuin on jo tulkinnut Brysselin yleissopimuksen toimivaltamääräyksiä silloin, kun kantajalla oli kotipaikka kolmannessa valtiossa ja vastaajalla

sopimusvaltiossa (ks. asia C-190/89, Rich, tuomio 25.7.1991, Kok. 1991, s. I-3855; asia C-406/92, Tatry, tuomio 6.12.1994, Kok. 1994, s. I-5439 ja em. asia Group Josi, tuomion 60 kohta).

28 Yksinomaista toimivaltaa tai tuomioistuimen toimivaltaa koskevaa nimenomaista sopimusta koskevia Brysselin yleissopimuksen määräyksiä voidaan soveltaa myös oikeussuhteisiin, jotka liittyvät vain yhteen sopimusvaltioon ja yhteen tai useampaan kolmanteen valtioon. Brysselin yleissopimuksen 16 artiklan osalta asia on näin, kun on kyse oikeusriidasta, joka koskee esineoikeutta kiinteään omaisuuteen tai kiinteän omaisuuden vuokraa ja jonka asianosaisten kotipaikka on muussa kuin sopimusvaltiossa ja jossa kyseessä oleva omaisuus sijaitsee sopimusvaltiossa, ja Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan osalta on näin, kun tuomioistuimen toimivaltaa koskevassa sopimuksessa, jonka sopimuspuolista ainakin yhdellä on kotipaikka muussa kuin sopimusvaltiossa, on määrätty oikeuspaikaksi tuomioistuin, joka sijaitsee sopimusvaltiossa.

29 Julkisasiamies tosin toteaa aivan oikein ratkaisuehdotuksensa 142–152 kohdassa, että Brysselin yleissopimuksen vireilläoloa ja samassa yhteydessä käsiteltäviä kanteita taikka tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä sovelletaan oikeussuhteisiin, jotka liittyvät useaan sopimusvaltioon, kuten näiden määräysten sanamuodosta selvästi ilmenee, jos ne koskevat eri sopimusvaltioiden tuomioistuimissa vireillä olevia oikeudenkäyntejä tai sopimusvaltion tuomioistuinten antamia päätöksiä niiden tunnustamiseksi ja täytäntöönpanemiseksi toisessa sopimusvaltiossa, mutta silti on niin, että näissä oikeudenkäynneissä tai päätöksissä kyseessä olevat oikeusriidat voivat olla luonteeltaan kansainvälisiä siten, että ne liittyvät sopimusvaltioon ja kolmanteen valtioon, minkä takia on voitu vedota Brysselin yleissopimuksen 2 artiklassa määrättyyn yleiseen toimivaltamääräykseen.

30 Kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian vastaajat ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus väittävät, että tätä 2 artiklaa ei voida soveltaa oikeudelliseen tilanteeseen, joka liittyy vain yhteen sopimusvaltioon ja yhteen tai useampaan kolmanteen valtioon, minkä tueksi ne vetoavat kansainvälisten sopimusten suhteellisen vaikutuksen periaatteeseen, jonka perusteella Brysselin yleissopimuksesta ei voi syntyä velvollisuuksia valtioille, jotka eivät ole ilmaisseet tahtoaan siihen sitoutua.

31 Tältä osin on riittävää todeta, että kolmannelle valtiolle ei voida katsoa aiheutuvan velvollisuuksia siitä, että sopimusvaltion tuomioistuimen katsotaan olevan toimivaltainen sillä perustella, että vastaajan kotipaikka on tässä valtiossa, vaikka oikeusriita liittyy ainakin osittain kohteensa tai kantajan kotipaikan takia tähän kolmanteen valtioon.

32 Jackson ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus perustelevat sitä, että Brysselin yleissopimuksen 2 artiklaa sovelletaan ainoastaan oikeusriitoihin, jotka liittyvät useampaan sopimusvaltioon, myös sillä, että tämän yleissopimuksen keskeinen tavoite on turvata tuomioiden vapaa liikkuvuus sopimusvaltioiden välillä.

33 Sopimusvaltiot ovat tehneet Brysselin yleissopimuksen EY:n perustamissopimuksen 220 artiklan neljännen luetelmakohdan (josta on tullut EY 293 artiklan neljäs luetelmakohta) nojalla, ja mainitun kohdan tarkoituksena on yhteismarkkinoiden toiminnan helpottaminen vahvistamalla niihin liittyviä riitoja koskevat toimivaltasäännöt sekä tuomioiden tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon sopimusvaltioiden alueella liittyvien vaikeuksien poistaminen mahdollisuuksien mukaan (asia C-398/92, Mund & Fester, tuomio 10.2.1994, Kok. 1994, s. I-467, Kok. Ep. XV, s. I-45, 11 kohta). On selvää, että Brysselin yleissopimuksella myötävaikutetaan sisämarkkinoiden hyvään toimintaan.

34 Brysselin yleissopimuksen toimivaltaisuutta koskevia yhdenmukaisia määräyksiä ei kuitenkaan voida soveltaa ainoastaan tilanteisiin, jotka liittyvät tosiasiallisesti ja riittävästi sisämarkkinoiden toimintaan, jolloin on jo määritelmän mukaan kyse useasta sopimusvaltiosta. Tältä osin on riittävää todeta, että niiden oikeusriitojen osalta, jotka eivät ole pelkästään sopimusvaltion sisäisiä, tuomioistuinten toimivaltaa ja tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevien määräysten Brysselin yleissopimuksella toteutetun yhdenmukaistamisen tavoitteena on varmasti tätä koskevien kansallisten lainsäädäntöjen eroavaisuuksista sisämarkkinoiden toiminnalle mahdollisesti aiheutuvien esteiden poistaminen (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat

C-465/00, C-138/01 ja C-139/01, Österreichischer Rundfunk ym., tuomio 20.5.2003, Kok. 2003, s. I-4989, 41 ja 42 kohta; tämä tuomio koskee EY 95 artiklan nojalla annettuja yhdenmukaistamisdirektiivejä, joilla pyritään parantamaan sisämarkkinoiden perustamisen ja toiminnan edellytyksiä).

35 Edellä esitetystä seuraa, että Brysselin yleissopimuksen 2 artiklaa sovelletaan kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa kyseessä olevan kaltaiseen tilanteeseen, joka koskee yhden ainoan sopimusvaltion tuomioistuinten ja muun kuin sopimusvaltion tuomioistuinten välisiä suhteita eikä useamman sopimusvaltion tuomioistuinten välisiä suhteita.

36 On siis tutkittava, onko tällaisessa tilanteessa Brysselin yleissopimuksen vastaista, että sopimusvaltion tuomioistuin toteaa, että forum non conveniens -väitteen perusteella se ei käytä tämän yleissopimuksen 2 artiklan mukaista toimivaltaansa.

Forum non conveniens -väitteen yhteensopivuus Brysselin yleissopimuksen kanssa

37 Aluksi on todettava, että Brysselin yleissopimuksen 2 artikla on pakottava ja että kuten sen sanamuodostakin ilmenee, siinä määrätystä periaatteesta voidaan poiketa ainoastaan tässä yleissopimuksessa nimenomaisesti määrätyissä tapauksissa (Brysselin yleissopimuksella määrätyn toimivaltajärjestelmän pakottavuudesta ks. asia C-116/02, Gasser, tuomio 9.12.2003, Kok. 2003, s. I-14693, 72 kohta, ja asia C-159/02, Turner, tuomio 27.4.2004, Kok. 2004, s. I-3565, 24 kohta). On selvää, että yleissopimuksen laatijat eivät määränneet forum non conveniens -teoriaan perus-

tuvasta väitteestä, vaikka kysymyksestä keskusteltiinkin Tanskan, Irlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä 9.10.1978 tehtyä yleissopimusta valmisteltaessa, kuten ilmenee tätä yleissopimusta koskevasta Schlosserin kertomuksesta (EYVL 1979, C 59, s. 71, 77 ja 78 kohta).

38 Oikeusvarmuuden periaatteen kunnioittaminen on yksi Brysselin yleissopimuksen tavoitteista (ks. mm. asia C-440/97, GIE Groupe Concorde ym., tuomio 28.9.1999, Kok. 1999, s. I-6307, 23 kohta ja asia C-256/00, Besix, tuomio 19.2.2002, Kok. 2002, s. I-1699, 24 kohta), ja tätä ei kaikilta osin taattaisi, jos hyväksyttäisiin se, että tämän yleissopimuksen mukaan toimivaltainen tuomioistuin voisi hyväksyä forum non conveniens -väitteen.

39 Brysselin yleissopimuksen tarkoituksena on sen johdanto-osan sanamuodon mukaan vahvistaa yhteisössä sinne sijoittautuneiden henkilöiden oikeussuojaa, ja tätä varten siinä on määrätty yhteisistä toimivaltasäännöistä, joilla voidaan taata varmuus sen osalta, miten toimivalta jakautuu sellaisten kansallisten tuomioistuinten välillä, joiden käsiteltäväksi tietty riita voidaan saattaa (em. asia Besix, tuomion 25 kohta).

40 Yhteisöjen tuomioistuin on näin todennut oikeusvarmuuden periaatteen edellyttävän, että Brysselin yleissopimuksen 2 artiklassa määrätystä yleisestä periaatteesta poikkeavia toimivaltasääntöjä tulkitaan siten, että tavanomaisen valveutunut vastaaja voi kohtuullisesti ennakoida, missä muussa tuomioistuimessa kuin sen valtion tuomioistuimessa, jossa hänen kotipaikkansa on, kanne häntä vastaan voidaan nostaa (em. asia GIE Groupe Concorde ym., tuomion 24 kohta ja em. asia Besix, tuomion 26 kohta).

41 Forum non conveniens -teorian mukaan tuomioistuimella, jossa asia on vireillä, on paljon harkintavaltaa sen osalta, voiko ulkomainen tuomioistuin tarkoituksenmu-

kaisemmin ratkaista pääasian, ja tämän teorian soveltaminen haittaisi Brysselin yleissopimuksessa määrättyjen toimivaltasääntöjen ja erityisesti sen 2 artiklan soveltamisen ennakoitavuutta ja siis tämän yleissopimuksen perustana olevaa oikeusvarmuutta.

42 Näin haitattaisiin myös yhteisöön sijoittautuneiden henkilöiden oikeusturvaa. Yhtäältä vastaaja, jolle puolustautuminen on tavallisesti helpompaa sen kotipaikan tuomioistuimissa, ei voisi kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa kohtuullisesti ennakoida, mihin muuhun tuomioistuimeen hänet saatetaan haastaa. Toisaalta silloin, kun on esitetty väite, jonka mukaan ulkomainen tuomioistuin voi tarkoituksenmukaisemmin käsitellä oikeusriidan, kantajan on näytettävä, että hän ei voi saada asiaansa asianmukaisesti käsitellyksi kyseisessä ulkomaisessa tuomioistuimessa, tai jos tuomioistuin, jossa asia on vireillä, päättää hyväksyä väitteen, hänen on näytettävä, että ulkomainen tuomioistuin ei lopulta ole toimivaltainen käsittelemään oikeusriitaa tai että kantajalla ei tosiasiallisesti ole oikeutta saada asiaansa käsitellyksi tässä tuomioistuimessa, ottamatta tältä osin huomioon uuden kanteen nostamisesta toisen valtion tuomioistuimessa aiheutuvia kuluja ja asian käsittelyn keston pidentymistä.

43 Forum non conveniens -väitteen hyväksyminen Brysselin yleissopimusta sovellettaessa saattaisi vaikeuttaa siihen sisältyvien toimivaltasääntöjen yhdenmukaista soveltamista, koska tämä väite tunnetaan vain joissakin sopimusvaltioissa, kun taas Brysselin yleissopimuksen tarkoituksena on juuri määrätä yhteisistä säännöistä ja sulkea pois kansalliset eksorbitantit säännöt.

44 Kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian vastaajat väittävät, että jos tässä asiassa englantilaisten tuomioistuinten katsotaan olevan velvollisia käsittelemään pääasia, tästä aiheutuu haitallisia vaikutuksia seuraavilta osin: oikeudenkäyntikulut,

mahdollisuus saada Englannissa aiheutuneet kulut korvatuiksi, jos kantajan kanne hylätään, maantieteellisestä etäisyydestä aiheutuvat logistiset vaikeudet, tarve arvioida oikeusriidan pääasia jamaikalaisten arviointiperusteiden perusteella, mahdollisuus saada yksipuolinen tuomio täytäntöönpannuksi Jamaikalla sekä puuttuva mahdollisuus nostaa muita vastaajia vastaan vastakanne.

45 Tältä osin on riittävää todeta, että siitä riippumatta, pitävätkö nämä vaikeudet paikkansa, tällaisilla seikoilla, jotka voidaan ottaa huomioon juuri hyväksyttäessä forum non conveniens -väite, ei voida edellä mainituista syistä kyseenalaistaa Brysselin yleissopimuksen 2 artiklaan sisältyvän perustavanlaatuisen toimivaltasäännön pakottavuutta.

46 Kaiken edellä esitetyn perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että Brysselin yleissopimuksen vastaista on, että sopimusvaltion tuomioistuin ei käytä tämän yleissopimuksen 2 artiklaan perustuvaa toimivaltaansa sillä perusteella, että muun valtion kuin sopimusvaltion tuomioistuin voi tarkoituksenmukaisemmin käsitellä kyseessä olevan riita-asian, ja asia on näin, vaikka kyseessä ei ole minkään muun sopimusvaltion tuomioistuimen tuomiovalta tai vaikka riita-asialla ei ole mitään liittymää mihinkään muuhun sopimusvaltioon.

Toinen kysymys

47 Toisella kysymyksellään kansallinen tuomioistuin haluaa tietää, että jos yhteisöjen tuomioistuin katsoo, että forum non conveniens -väitteen hyväksyminen on Brysselin yleissopimuksen vastaista, koskeeko tämä tulkinta kaikkia vai vain joitakin tilanteita.

48 Ennakkoratkaisupyynnöstä ja pääasian vastaajien sekä Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen huomautuksista ilmenee, että tämä toinen kysymys on esitetty sellaisen tilanteen varalta, jossa muun kuin sopimusvaltion tuomioistuimessa on vireillä asia ja kyse on vireilläolovaikutuksesta tai samassa yhteydessä käsiteltävistä kanteista, oikeuspaikkasopimuksesta tällaisen tuomioistuimen hyväksi taikka Brysselin yleissopimuksen 16 artiklassa tarkoitetun kaltaisesta liittymästä tällaiseen valtioon.

49 EY 234 artiklassa tarkoitettu menettely on yhteisöjen tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisen yhteistyön väline, jonka avulla yhteisöjen tuomioistuin esittää kansallisille tuomioistuimille ne yhteisön oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, joita ne tarvitsevat ratkaistakseen niiden käsiteltäviksi saatetut asiat (ks. mm. asia C-231/89, Gmurzynska-Bscher, tuomio 8.11.1990, Kok. 1990, s. I-4003, 18 kohta; asia C-314/96, Djabali, tuomio 12.3.1998, Kok. 1998, s. I-1149, 17 kohta ja asia C-318/00, Bacardi-Martini ja Cellier des Dauphins, tuomio 21.1.2003, Kok. 2003, s. I-905, 41 kohta).

50 Ennakkoratkaisupyynnön perusteena ei ole neuvoa-antavien lausuntojen esittäminen yleisistä tai hypoteettisista kysymyksistä vaan tarve tosiasiallisesti ratkaista riita-asia (ks. vastaavasti em. asia Djabali, tuomion 19 kohta; em. asia Bacardi-Martini ja Cellier des Dauphins, tuomion 42 kohta ja yhdistetyt asiat C-480/00–C-482/00, C-484/00, C-489/00–C-491/00 ja C-497/00–C-499/00, Azienda Agricola Ettore Ribaldi ym., tuomio 25.3.2004, Kok. 2004, s. I-2943, 72 kohta).

51 Nyt on kuitenkin selvää, että tämän tuomion 48 kohdassa tarkoitetut tosiasialliset tilanteet eivät vastaa kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa oikeusriidassa kyseessä olevaa tilannetta.

52 Toiseen kysymykseen ei näin ollen ole syytä vastata.

Oikeudenkäyntikulut

53 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä yhteisöjen tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla yhteisöjen tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27 päivänä syyskuuta 1968 tehdyn yleissopimuksen, sellaisena kuin tämä yleissopimus on muutettuna Tanskan kuningaskunnan, Irlannin sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä kyseiseen yleissopimukseen 9 päivänä lokakuuta 1978 tehdyllä yleissopimuksella, Helleenien tasavallan liittymisestä kyseiseen yleissopimukseen 25 päivänä lokakuuta 1982 tehdyllä yleissopimuksella ja Espanjan kuningaskunnan ja Portugalin tasavallan liittymisestä kyseiseen yleissopimukseen 26 päivänä toukokuuta 1989 tehdyllä yleissopimuksella, vastaista on, että sopimusvaltion tuomioistuin ei käytä tämän yleissopimuksen 2 artiklaan perustuvaa toimivaltaansa sillä perusteella, että muun valtion kuin sopimusvaltion tuomioistuin voi tarkoituksenmukaisemmin käsitellä kyseessä olevan riita-asian, ja asia on näin, vaikka kyseessä ei ole minkään muun sopimusvaltion tuomioistuimen tuomiovalta tai vaikka riita-asialla ei ole mitään liittymää mihinkään muuhun sopimusvaltioon.

Allekirjoitukset